

44. Потреба знати свою бувальщину.

(Ол. Барвіньського).

На землі живе багато людей, поділених на великі народи, мов би великі семі, родини. Кожний народ говорить своєю мовою, співав свої пісні, має свої окремі звичаї. Ні широкі ріки, ні високі гори не в силі розділити народу між собою. Люди ділять землю на менші та більші краї, держави та царства, кладуть між ними свої границі, а всеж такі народи осталися народами, хоч би їх розділив поміж дві, або три держави чи царства.

Поїде наш чоловік зі Львова до Чернівців та й не стямить ся, що він з Галичини заїхав уже в інший край, на Буковину, бо й там знайде він своїх людей, що говорять його рідною мовою, співвають такі самі пісні, так само святкують чи то Різдво чи Великдень, так само справляють весілля, та й інші звичаї у них такі, як і в рідній його стороні. Мучить ся коли нашому чоловікови з далікої України, зза яких сто або й більше миль, чи з Києва, чи з Одеси або з далікого Чернігова чи Харкова заїхати до Львова, або до Чернівців, доведе ся йому зайти чи до нашої церкви, чи до читальні, або так між громаду наших людей, всюди вітають його шире як свого чоловіка і здає ся йому, що він серед своєї рідні, мов у себе дома.

Отже бачимо, що інші границі країв, держав чи царств, а інші границі народів. Нерідко протягом сотки, або й десятка літ — змінюють ся границі держави, які собі поклали

самі люди, або її ціла держава розпадає ся, зовсім незах. Але не так дїє ся з народами. Минають сотки і тисячки літ, а нарід жиє собі та сидить громадами на селах та містах і переживає не одну державу, хибі що сам нарід понехає свою рідну мову, свої пісні, відцурав ся своїх предківских звичаїв та пригорпе ся і пристане до чужезини.

Так бже рідна, матерія мова та народні звичаї найміцнійше єднють та лучать народи між собою. Тимто всякий повинен дорожити тим словом, що ним мати снівала,

„як малюго сповівала,
з малім розмавляла“.

Рідна мова се дар Божий, а хто її забуває, зневажає сей дар Божий і свою матір, а

„хто матір забуває,
того Бог карає,
чужі люди цурають ся,
в хату не пускають“.

Тому то треба добре прислухувати ся до своєї рідної мови, чи то она виходить з розумних уст, чи гомонить милозвучною піснюю, чи читає ся в книжці. Хто не знає своєї рідної мови, тому чужа наша слава на весь світ руска пісня, тому не зрозумілі наші предківскі звичаї, такбо не привітають по братньому під нашою стріхою.

Така бже воля Божя, щобі люди жили на землі народами. Тимто кождий розумний чоловік повинен знати свій нарід, де він жиє, по яких краях та державах, повинен знати єго минувшину, єго бувальщину, яка була єго доля в давнину,

„чия правда, чия кривда
і чий ми діти“.

Знати, що діяло ся з нашим українсько-руським народом, як жили наші предки, чи они вєлавили ся, або що може робили нерозумно, се не тільки річ цікава, але її дуже потрібна і поучна. Пізнавши бувальщину українсько-руського народу, ми ще горячийше полюбимо сей нарід і ту землю, на якій він жиє. Ми тоді будемо знати, як нам і нашим дітям треба жити, щобі не попадали в такі самі похибки, в те самє ліхо, яке доводило ся переживати нашим батькам та дідам.

45. Руский край і на́рід.

(Оз. Барвіньського).

Як далéко говорить на́рід рускою або українсько-рускою мовою¹⁾, так далéко сягає руска земля. А говорить на́рід рускою мовою по обидво́х збóччях Карпа́тских гiр²⁾ (Бески́дів) від ріки Сяну на за́ході, а відси на ці́лім ширó-лім простóрі понад Дні́стрóм та Дніпрóм далéко на схід сiння аж поза ріку́ Днi, а з півночи від Пiнських лiсових болóт (Полiсє), від рік Припети і Дiсени, що вливають ся до Дни́пра, аж на полудне по Чóрне мóре, куди вливають ся майже всі рускі ріки. Та й по дрóгий бiк Карпа́т поселили ся Русини́ аж далéко в угóрський низ. Живе́ бiже тепér руский на́рід в двох держа́вах: в Австри́йско-угóрській, де заселив більшу (схiдну) часть Галичини́, більшу (північно-за́хідну) часть Бу́ковини і північно-схiдну часть Угóрщини, а в Росiї ці́лу полудневу стóрону аж до Чорномóря³⁾. Всiх Русини́в в Угóрщині, Галичині́, Бу́ковині́ і на Украiні́ числять більш 30 мiльонiв душ.

Се́й простóрий край, заселений руским на́родом, майже рiвняє ся обшаром Австри́йско-угóрської монархiї. На за́ході се́й край перетя́тий лу́ком Карпа́тских гiр, північна вiгó частина є́ лiсовим низом, в части багийетим, в части пісковатим, мало придáтним до хлiборóбської упрáви. Тут були́ ті схóвища, куди збирало ся населенє із слабше захищених стóрин і перехóвувало ся в небезпiчних часа́х. В серéднім поя́сі се́го краю́, з хвилястою, горбоватою повéрхнею, виступають височини́ і високорóвени з високими хребтами, які надають сму́ подéкуди гiрського вигляду. Сi височини́ і високорóвени вкриті перева́жно плодови́тим чорнозёмом, попереривані глiбокими я́рами і корiтами рік Дни́стра́,

¹⁾ Назву Украiна стрiчаємо в руских лiтописях уже в 13-ім столiтi, а ся назва перейшла́ вiдтак і до на́родних уст. Нею називано не лише пограни́чні рускі землi, але описля став руский на́рід звiти всі рускі землi в росiйськiм ца́рствi Украiною. Сею назвою озна́чуємо також весь руский на́рід в супроти́вности до великорусского́ або москóвского́.

²⁾ В горах сiгнає руске населенє далéко на за́хід аж по ріку́ По́рад і до пiднiжа Татра́нских гiр.

³⁾ Окрiм того́ розки́неними оселями живуть Русини́ в північній Аме́рицí (в Зедiнених Держа́вах і в Кана́дi), в пiвдiнній Аме́рицí (в Пара́гi) і на далíких схiдí Ази́ над рікою́ Амуро́м.

Богу, Дніпра і їх допливів. Тут розвивалося і держалося руське життя культурне і політичне, хоч і сюди нерідко набігали ватаги диких степових народів і часом заливали її сторони. Полудніва сторона сього краю аж по чорноморське побережжя зовсім безлісна. Тут розкинутоїся безмежні трав'яні степи, що на сході лучать ся з великими азійськими степами. Ся степова країна була широким шляхом, яким пересували ся, на ній товкли ся, кочували хіжі орди азійських народів і були грізніми також для дальших земель, а часто лежала та країна пустинею.

Сю простору країну опанував і заволодів нею українсько-руський народ бодай в значній частині вже в глибоку старовину, на яких 600 літ після Різдва Христового і тих часів сягає писана пам'ять про наш народ заведена в літописях.

Руський народ є східною частиною великого Слов'янського племені і ділив ся на дрібніші племена з окремими назвами. Найвдатніше і найбільше племя, Поляни, розселило ся було над середнім Дніпром а головним єго місцем був Київ. Се був осередок життя руського народу — се властива Русь.

47. Великий князь Ярослав Мудрий.

(Од. Барвіньського).

Кн. Володимир Великий мав багато синів і розділив тодішнім звичаєм Русь на уділи, котрі роздав між синів.

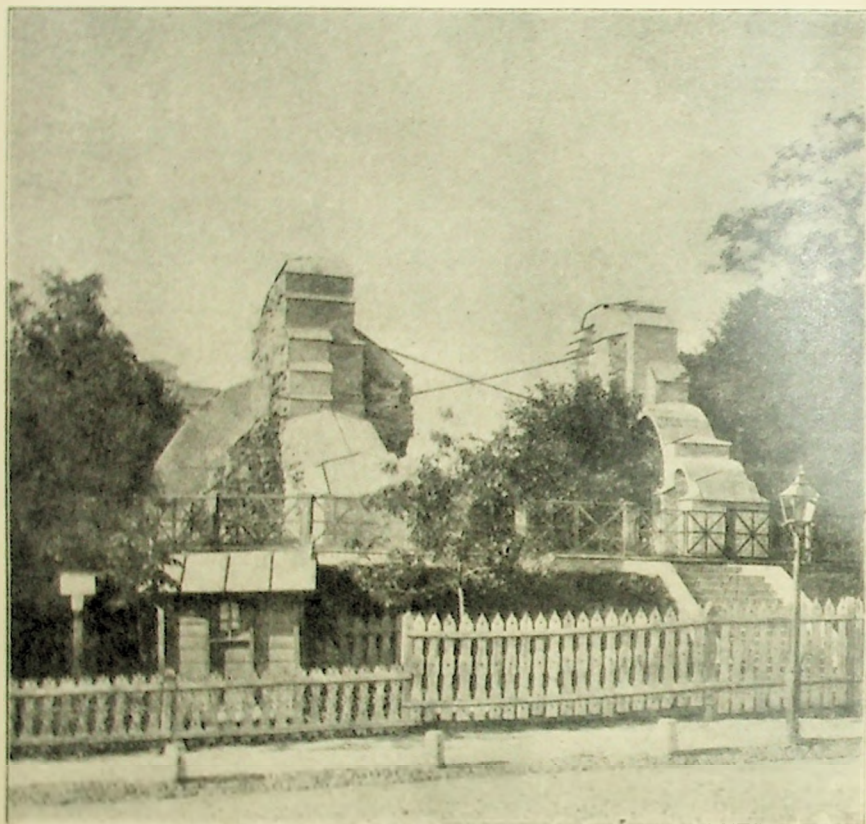

Собор св. Софії.

Се довело́ зараз по єго́ смерті до кровавих усобиць¹⁾ поміж братами, поки наймолодший син Ярослав злучив знов разом всі уділи, засів на кия́нїм престолі в Києві і об'явив себе великим князем.

¹⁾ домашня війна.

Ярослав заслужив ся для Русі не тільки щасливими війнами, але ще більше внутрішнім упорядкованем рускої землі. Він заходив ся пильно, щобі дальше розширити і утвердити Христову віру на Русі, ставив церкви, наставляв священників, а над усіма постановив він в Києві.

Золоті ворота.

митрополита Іларіона, родом Русина, бо доси митрополітами і владиками (єпископами) були Греки

На пам'ятку побіди над Печенігами (в р. 1037) поставив Ярослав в Києві на тім місці, де відбула ся з ними завзята битва, величаву церкву, собор св. Софії. Церкву сю будували і украшали грецкі майстри на той лад, як

церква св. Софії в Царгороді. Се одинока у нас будівля, що з того часу заховала ся доволі цілою¹⁾. З Греції спро-

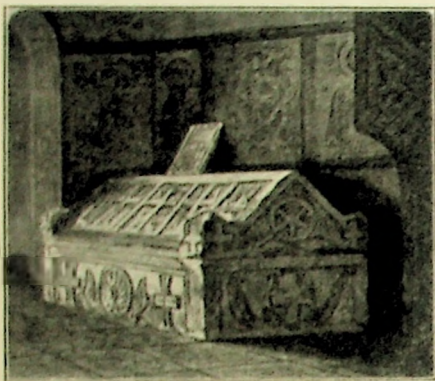
Нерушіма стіна.

вадив князь співаків і завів церковний спів хоральний.

Щоб убезпечити Київ від нападів хйжих народів, обив

¹⁾ Татари підчас першого нападу на Київ 1240 р. потреба зруйнували її, одначе більша частина, а особливо частина з головним престолом остала ціла і тому звуть сю частину «нерушимою стіною», котра тут зображена на картині. На ній находить ся чудовий образ Пр. Богородиці мозаїквою робіти.

Ярослав се місто муром (1037 р.). Над одними воротами в сему мурі поставив він церкву сьвятого Благовіщення, покриту золотю бляхою і тому сі ворота звали ся — Золоті Ворота. Нині лишили ся з них тільки останки стін, попідпірані каміниними з'юками і сибені желізными штабами.

Домовина кн. Ярослава Мудрого.

Ярослав був перший письменний князь руський. Він любив вельми читати і розмавлати з ученими людьми, велів їм перекладати з грецької мови на церковно-словянську ріжні книги і зложити їх в церкві сьвятої Софії, де таким способом осібно першу бібліотеку. В Новгороді завів він школу на 300 дітей боярських та сьвященічних.

Найбільш вславив ся Ярослав яко перший руський законодавець, бо він казав списати руські права (закопи) в книзі званої „Руська Правда“.

Ярослав умёр вже старим, маючи 76 літ (20. лютия 1054 р.), а его поховали в Софійській церкві, в мраморній домовині, котра й до нині зберегла ся і стоить за іконостасом. Літописець назвав Ярослава „Мудрим“ задля того, що він любив науки, дбав про розширене просвіти і розумно уладив руську державу. Він мав такє поважанє між володарями нашої часті сьвіта (Європи), що многі з ним посьочили ся.

